

KULTUR

Tre gånger sade [REDACTED] att han inte ville, men hon skrattade och fortsatte.

[REDACTED] visste att jag aldrig skulle våga ringa polisen.

Killarna knuffade omkull [REDACTED] på sängen och drog ner honom på golvet.

Han hade somnat på soffan och vaknade av att hon sög av honom.

Jag tänkte: okej, jag hade stånd, det måste innebära att jag var kåt?

[REDACTED] sparkade, slog, sade åt dem att sluta, försökte slita sig loss.

”Han borde bara ha lutat sig tillbaka och njutit”, kommenterade kvinnans advokat.

Jo, män kan visst våldtas

Tre utsatta män berättar.
Sid 06

■ Övergivna gatubarn har huvudrollen i **Nadine Labakis** nya film. Intervju | sid 14

■ Författaren **Tom Malmquist** om tonårens självmordstankar. Intervju | sid 16

■ **Peter Jackson** sätter färg på första världskriget i en ny dokumentärfilm. Kritikessä | sid 24

”Jag vaknade av att hon hade sex med mig”

Våldtagna Enligt brottsstatistiken är mindre än fem procent av alla våldtäktsoffer män. Enligt vissa forskare utgör männen snarare hälften av dem. SvD:s Adam Svanell och Simon Rehnström har mött killar och män som blivit utsatta – av män och av kvinnor. Varför har vi så svårt att förstå att en man kan våldtas?

Text: **Adam Svanell** Foto: **Simon Rehnström**

Bussen från stan, sedan båt, öl, grillning, öl, krocket, öl, bastu, dopp i havet och mer öl. Festen hade pågått sedan tidig eftermiddag. Rickard började bli trött. De var runt 20 stycken som åkt ut till en kompis familjs sommarställe, den uppenoverade stugan på en ö med bara två-tre hus. Rickard kände sig hemma i Stockholms skärgård, hade lärt sig segla här redan när han var tio år. Nu skulle han fylla 20. Men att ha en ö för sig själv med

sina polare var något extra. Även om festen aldrig sparat ur – han hade inte sett någon skadas eller kräkas – så hade de gått ganska *all in*. De som fortfarande var vakna satt på altanen. Någon rökte en cigg, någon hade bara handduk på sig, det var inte särskilt kallt. Under kvällen hade Rickard märkt hur en av hans killkompisar försökt stöta på Johanna, hon den blyga, lite ordentliga i gänget. Johanna hade varit med på fester tidigare men då bara druckit läsk. Alla kände till att hon hade lovat sig själv, eller om det

var sina föräldrar, att varken dricka eller ha sex innan hon var 18. Nu hade hon precis fyllt och så vitt Rickard visste var det här hennes första fylla. Men kompisens ansträngningar verkade ha varit förgäves. Rickard sade godnatt, gick in och klättrade upp på loftet med sluttande tak där han och två andra skulle sova. Det var tomt. Han slängde sig på madrassen i mitten och somnade med kläderna på. När han vaknade var det med en konstig känsla. Han var groggy, kunde inte avgöra hur lång tid som gått. Gryningsljuset läckte in genom ett fönster. Ändå tog det någon sekund innan han förstod vad han såg. Johanna satt ovanpå honom. Hon hade på sig en luvtröja, men var avklädd på underkroppen. Samtidigt insåg Rickard att hans kalsonger och byxor var neddragna till knäna. Med ena handen hade hon ett tag om hans kön och höll precis på att föra in det i sitt. **Kan en man bli våldtagen?** Frågar du Helsingforspolisen i Märta Tikanens bok "Män kan inte våldtas" är svaret nej. Romanen från 1975 handlar om Tova som våldtas av Martti, en man hon träffat på

krogen. Hon bestämmer sig för att hämnas, återvänder och utsätter honom för samma sak. Men när hon ringer för att anmäla att hon våldtagit en man svarar rösten i luren ”lyckans ost, hälsa honom hjärtligt”. Tikkanen fick idén till boken när hon läste en notis i danska Politiken om en man som försökt anmäla en våldtäkt och blivit hånfullt avfärdad.

Frågar du en polis i dag beror nog svaret på var du befinner dig. I exempelvis Indien, Schweiz och Singapore definieras våldtäkt juridiskt fortfarande som något en man gör mot en kvinna. Enligt brittisk lag kan en man bli utsatt för våldtäkt av en annan man, men en kvinna aldrig vara mer än medbrottsling. I Sverige skrevs lagtexten däremot om 1984 och är könsneutral.

Frågar du den svenska brottsstatistiken säger den därmed att våldtäktsoffer kan vara män – i undantagsfall. Antalet anmälningar om våldtäkt mot män har ökat över tid ungefär på samma sätt som de mot kvinnor, men står ändå för en mycket liten del. Under 2018 anmäldes 193 misstänkta våldtäkter mot vuxna män, att jämföra med 4 230 mot vuxna kvinnor.

Frågar du människor själva så minskar skillnaden. I Brottsförebyggande rådets senaste Nationella trygghetsundersökning uppger 2,3 procent av svenska kvinnor och 0,4 procent av männen att de utsatts för ett allvarligt sexualbrott det gångna året. I en annan stor studie från Nationellt centrum för kvinnofrid, NCK, svarar 20 procent av alla kvinnor och 5 procent av alla män att de någon gång i livet tvingats till samlag, försök till samlag eller ett sexuellt övergrepp som inneburit våld eller hot om våld.

Med ens stiger andelen manliga offer från mindre än vart tjugonde till vart femte. Eller, som NCK:s utredare konstaterar, till sammanlagt omkring 170 000 svenska män.

Vilka är dessa män? Och varför hör vi så sällan deras berättelser?

■ **Fakta | Allt fler våldtäkter mot män**

■ **Antalet** anmälda våldtäkter mot pojkar och män i Sverige har ökat kraftigt över en tioårsperiod, från 143 stycken år 2007 till 559 stycken 2017.

■ **Även i BRÅ:s** Nationella trygghetsundersökning har andelen män som uppger att de under det senaste året blivit utsatt för ett sexualbrott ökat från 0,6 procent år 2007 till 1,6 procent 2017.

På ett kafé i en shoppinggalleria i Borås sitter en 16-åring med jeansjacka och håret omsorgsfullt fönat åt sidan.

– Jag var inte rädd när jag följde med dem. Jag tänkte ”det här är Sverige, det kommer inte att hända nåt”.

Han heter Amir och är en av alla de pojkar ur folkgruppen hazarer som kom ensamma till Sverige hösten 2015. Början av hans historia liknar många andras.

Han växte upp i staden Ghazni i östra Afghanistan. Hazarer är utsatta där, och enligt Amir blev familjen särskilt drabbad eftersom hans pappa hade arbetat för den amerikanska militären. Efter hot från talibanerna flydde fadern, och Amir fick inte gå kvar i skolan.

När han tänker på sin barndom återkommer han hela tiden till sin mamma. Vilken bra lyssnare hon var, all god mat hon lagade, hur svårt det var att lämna henne.

Amir var 13 år när hon skickade iväg honom med en smugglare.

– Mamma sa att det var vår enda chans. Att jag skulle rädda dem sen.

Resan tog två månader, via Iran till Turkiet och upp genom Europa. Han talar om vandringar utan vatten, en resa med 65 personer i en gummibåt, döda kroppar längs en stig, nätter utomhus, lastbilsflak. I en stad, han minns inte var, träffade han andra afghaner som pratade om Sverige. Det var lätt att få uppehållstillstånd, sade de, och man fick studera. Några veckor senare klev han av tåget i Göteborg.

En söndag i januari 2017 satt Amir och åt kvällsmat på ett hvb-hem utanför Borås. Han hade varit i Sverige i över ett år och börjat vänja sig vid mörkret. Men han var ovan vid att bo med andra tonåringar.

Ett tjugotal killar var inhysta på det före detta äldreboendet. Det var trångt, man delade rum, alla klagade på maten och vissa hamnade ständigt i bråk med personalen. Senare skulle IVO, Inspektionen för vård och omsorg, konstatera att de anställda brast i kompetens och utbildning och att lokalerna inte levde upp till ”kravet på god kvalitet och säkerhet”. Amir hade trivts bättre i det familjehem där han bott förut.

En afghansk kille, Ramin, kom fram till bordet. Han sade att han skulle ”knulla” Amir. En stund senare kom han tillbaka ihop med en annan afghan, Ahmet. De tog tag i Amirs armar och ledde honom till Ramins rum.

Men trots att de var två år äldre och större till växten än Amir säger han att han inte anade oråd.

– Det är ganska vanligt att afghanska killar säger dåliga saker till varandra, typ kallar varandra ”hora”. De var såna killar, de skojade så med alla. Och jag hade ju inte gjort dem nåt.

I hovrättens dom beskrivs vad som hände. Killarna knuffade omkull Amir och drog ner honom på golvet. Ahmet satte sig på hans rygg, höll fast hans armar. Ramin knäppte upp hans byxor och plockade fram sitt eget könsorgan.

Amir sparkade, slog, sade åt dem att sluta, försökte slita sig loss. De svarade att han skulle hålla tyst. Medan Amir låg med ansiktet tryckt mot golvet penetrerade Ramin honom analt. Övergreppet avbröts när det knackade på dörren.

Efteråt vågade Amir inte berätta för någon. Först när det hade gått fyra dagar ringde han sin gode man, Sattar. När Sattar till slut fick ur honom vad som hänt sade han att de måste ringa polisen. Amir lät sig övertalas. Ramin

och Ahmet dömdes till utvisning och sluten ungdomsvård för grov våldtäkt.

Amir pillar med fingertopparna på jackärmen. Han har svårt att prata om händelsen. I polisens anteckningar från det tre timmar långa förhöret beskriver han sin känsla under övergreppet som att han ”hatade sig själv”.

Han säger att andra afghanska killar från hvb-hemmet har hört av sig och varit hotfulla. De tycker att det är han som har gjort fel. Att han inte borde ha angivit två landsmän. Han har också fått ett samtal från den ene förövarens bror, som erbjöd honom pengar för att ta tillbaka polisanmälan.

Enligt FN förekommer övergrepp mot pojkar och unga män i organiserad form i Afghanistan.

– Killar som drabbas där vågar inte säga det till sin familj. Det har med heder att göra, det är så mycket skam kring det, säger Sattar som själv har ursprung i landet.

Men tystnad och skam kring våldtäkt mot män är inte bara ett problem i Afghanistan. Enligt Hans Knutagård, lektor i socialt arbete vid Göteborgs universitet, är det precis vad som kännetecknar de flesta manliga offers reaktioner i Sverige.

– Män berättar inte. De bär med sig sina erfarenheter utan att säga något, för att det är så otroligt skamfullt, säger han.

I en rapport intervjuade Hans Knutagård 18 män som blivit våldtagna. Bara två av dem

hade polisanmält det inträffade. Fem hade sökt någon form av professionell hjälp.

–För vissa hade det gått 40 år utan att de pratat med någon.

Hans Knutagård är en av få svenska forskare som har intresserat sig för ämnet. De är inte särskilt många globalt heller. Noreen Abdullah-Khan, brittisk kriminolog och författare till boken ”Male rape”, har beskrivit våldtäkt mot män som ett av de minst utforskade samhällsfenomen som överhuvudtaget finns. Det kan tyda på ett enormt mörkertal.

–Varje gång jag är ute och pratar om det här så kommer det fram någon och säger ”det är mig du pratar om”. Men när jag frågar om jag får intervjua dem säger de nej, säger Hans Knutagård.

Det har gått mer än fyra decennier sedan Märta Tikkanen skrev ”Män kan inte våldtas”. Under denna period har feminister arbetat hårt för att öka kunskapen om sexualbrott mot kvinnor, definiera det som ett samhällsproblem, bygga upp institutioner och punktera så kallade våldtäktsmyter. Något motsvarande arbete har inte gjorts när det gäller sexualbrott mot män, säger Hans Knutagård.

–Det existerar inga skyddade boenden eller organisationer för våldtagna män. De mansgrupper som finns går ju ut på att hindra män från att utsätta andra, inte hjälpa dem som är offer. Och eftersom det inte finns någon som artikulerar utsatta mäns frågor blir det upp till dem att enskilt hantera och tolka sina erfarenheter.

De flesta han intervjuat har haft svårt att formulera vad de har varit om.

–Vad är vad? Hur säger man? De saknar ord. I många fall har de länge inte ens insett att de har varit med om en våldtäkt.

För Jonathan Högström tog det sju år att förstå. Det var hösten efter studenten och han stod på en spårvagn när han såg skylten: ”Har du fått ersättning för sex?” Reklam var för Mikamottagningen, en klinik för männskor med erfarenhet av prostitution.

–Jag fick en tid två dagar senare, kom dit, berättade. Sedan sa terapeuten ”du har blivit våldtagen”. Den termen hade jag aldrig själv använt.

Redan i tredje klass i västgötska Hindås hade Jonathan insett att han var mer intresserad av killar än tjejer. Det gjorde honom vilsen. Han kände inga homosexuella och om det talades om sådana i Hindås var det mest som ”böjävlar”.

När han fyllt 13 år registrerade han ett konto på gaysajten QX, för att försöka hitta ett sammanhang, andra som var som han. Istället fick han mängder av explicita meddelanden från äldre män.

–I början tog jag bara bort dem och tyckte att det kändes jättemärkligt. Men med tiden trubbades jag av.

Bland de som hörde av sig fanns en man som verkade extra trevlig. Han skrev att han var i 20-årsåldern och ställde frågor om Jonathans liv och skolgång. När mannen bad

om ett telefonnummer gav Jonathan honom det. Det ringde direkt.

–Jag gick in på mitt rum och svarade. Sedan hörde jag en mörk röst. Han frågade om jag skulle vara ledig nån gång. Jag hade en studiedag och ingen skulle vara hemma hos mig då. Så vi bestämde träff.

Det var en grå höstdag när en obekant bil körde in på familjens uppfart. När Jonathan såg ut genom fönstret förstod han att mannen ljugit. Han hade en brunmelerad rock och krulligt, stripigt hår. Var ovårdad. Storväxt. Någonstans mellan 40 och 50.

Jonathan vågade inte annat än att öppna. Mannen bjöd in sig själv. Sedan, i pojkrummet med ekfanérmöbler där Jonathan hade bott hela sin barndom, blev han våldtagen i över tre timmar.

Flera gånger försökte han trycka bort den främmande kroppen. Men det var lönlöst, mannen vägde säkert 90 kilo. Jonathan minns hur han drog sig undan, ställde sig med armarna om sin kropp, försökte göra sig så liten som möjligt. Men mannen förde bara tillbaka honom till sängen.

”Det existerar inga skyddade boenden för våldtagna män.”

Strax efter att han hade åkt därifrån ringde telefonen igen.

–Han berättade hur trevligt och skönt det hade varit. Fina, mjuka ord. Jag tänkte ”gud vad bra, att han inte tyckte att jag var dålig eller jobbig”. Han frågade också om jag skulle vara ledig igen. ”Ja, onsdag om två veckor.” ”Topp, då kan vi träffas igen”.

Under veckorna som gick kände Jonathan ett växande obehag. Han kunde inte förklara för sig själv vad som hänt, men det kändes inte bra. När dagen kom ringde mannen och sade att han var på väg. Jonathan svarade att han inte ville, att mannen inte var välkommen, att han skulle ringa polisen.

Men mannen dök upp i alla fall. Den här gången var Jonathan helt paralyserad under övergreppet.

–Jag har tänkt mycket på det, att han åkte hem till mig fastän jag hotade med polisen, säger Jonathan när vi ses i hans hem i östra Göteborg.

Han har svarta jeans och dubbla ringar i örat, berättar på lugn västgötska.

–Jag menar, att åka dit för pedofili kan förstöra hela ens liv. Men han visste att jag aldrig skulle våga. Om jag hade ringt polisen så hade det ju uppdragats att jag redan hade träffat den här 45-årige mannen, och i vilket syfte. Skammen är sådana här föröwares bästa vapen.

Mycket skam kring att bli våldtagen av en annan man är på olika sätt kopplad till homofobi, menar Hans Knutagård.

–Bland de hbtq-personer jag har intervjuat finns det ofta en rädsla för att komma ut, att det inte ska accepteras av omgivningen. Eller en känsla av att man får skylla sig själv. Bland de heterosexuella kan rädslan handla om att andra ska tro att de är homosexuella.

En intervjuperson i hans rapport berättar att han tidigare funderade över om han var gay, men efter att han blivit våldtagen vågade han inte vara med killar utan blev ihop med en

tjej. En annan man säger att han efter våldtäkten fick utlopp för sina aggressioner genom att ”knacka bög”, misshandla homosexuella.

För Jonathan handlade skamkänslorna delvis om att han hade haft erektion under övergreppen.

– Jag tänkte okej, jag hade stånd, det måste innebära att jag var kåt ändå?

Den tyska kulturhistorikern Mithu M Sanyal är aktuell på svenska med boken ”Våldtäkt – aspekter av ett brott”. Hon menar att det, på samma sätt som man talar om myter kring våldtäkt av kvinnor, existerar manliga våldtäktsmyter. Utbredda missuppfattningar som försvårar för utsatta killar och män.

En av de vanligaste, säger hon, är just att erektion är ett bevis på sexuell upphetsning.

– Människor säger ”han hade erektion, då kan det inte ha varit våldtäkt”. Men idag vet vi att kroppsliga reaktioner på stimuli inte behöver säga något om huruvida du njuter. En orgasm kan lika gärna vara nervsystemets sätt att släppa på trycket i en pressande situation.

Andra myter är att män ändå aldrig säger nej till sex. Att de alltid kan försvara sig. (I själva verket drabbas även många manliga offer av den sorts frysreaktioner som är vanliga bland kvinnor som våldtas.) Och den allra mest grundläggande myten: att en vuxen man överhuvudtaget inte *kan* bli våldtagen.

Precis som kvinnliga våldtäktsmyter utgår dessa från den mest stereotypa bilden av en våldtäkt: överfallet där en man genom fysiskt våld tvingar sig till ett samlag med en kvinna. Och de lever vidare trots att det enligt lag vare sig krävs män, våld eller vaginal penetration för att en våldtäkt ska ske.

Mithu M Sanyal skriver om forskning som de senaste åren har ruckat på gamla sanningar om sexualbrott. 2010 lade USA:s folkhälsomyndighet till en ny kategori av sex utan samtycke – ”tvingats att penetrera” – i sin stora sexualbrottsenkät. Då förändrades offerstatistiken drastiskt. 1 267 000 män och 1 270 000 kvinnor svarade att de hade varit utsatta för ofrivilligt sex det gångna året. 79 procent av männen uppgav att den som hade tvingat dem till sex var en kvinna.

2012 frågade en annan stor amerikansk enkät människor om de någonsin hade tvingat någon annan till sex. Av dem som svarade ja var 56 procent män och 44 procent kvinnor.

I en uppföljande studie från Lancaster-universitetet i England intervjuades 154 män som hade blivit tvingade till penetrationssex av en kvinna. På frågan hur kvinnorna hade tvingat dem svarade de flesta psykisk misshandel i form av hot eller utpressning. Det näst vanligaste svaret var fysiskt våld.

Annan forskning antyder att män även upplever våld i nära relationer i liknande utsträckning som kvinnor. 2012 kom exempelvis två olika studier från Göteborgs universitet där ungefär lika många män som kvinnor (i den ena studien var männen rentav fler) uppgav att de blivit misshandlade av en partner under året som gått. Vissa internationella undersökningar har även kommit fram till att fler män än kvinnor har erfarenhet av att sälja sex.

Resultaten är inte oomstridda – det råder olika uppfattningar om hur de bör tolkas – och de bevisar knappast att mäns utsatthet för sexualbrott eller relationsvåld bör likställas med kvinnors. Men antyder de inte att vi talar om de här frågorna på ett förenklat sätt?

På Södra teaterns scen står en lilaröd-spräcklig fond som för tankarna till blod. Martti, gestaltad av Sven Ahlström, är hemma i sin lägenhet när han hör en röst.

– Ta av dig brallorna!

Elisabet Carlsson och Sven Ahlström i ”Män kan inte våldtas” som spelas på Södra Teatern i Stockholm. Foto: Sören Vilks

Kulturhistorikern Mithu M Sanyal är aktuell med boken ”Våldtäkt – aspekter av ett brott”.

visste att jag aldrig skulle våga ringa polisen.

Det är Tova, spelad av Elisabet Carlsson. Förra gången de sågs utsatte Martti henne för en brutal våldtäkt. Nu är hon tillbaka, med en kökskniv och vad som ser ut att vara en riktig pistol.

Snart ligger Martti på rygg i boxershorts och uppknäppt skjorta, medan Tova binder fast hans handleder. Från publiken, som till övervägande delen består av kvinnor, hörs fniss och skratt.

Tova halsar ur en flaska whisky, den exklusiva som Martti skröt om senast, håller vätskan över hans ansikte. Hon trycker kniven mot hans hals, hotar med att skära av hans kuk. När hans mamma ringer sätter hon på högtalartelefonen och tvingar honom att erkänna att han är en våldtäktsman.

Sedan, medan han frustar, gråter och gnyr, masserar hon hans penis tills den reser sig.

– Du har ingen jävla kontroll. Jag gör precis vad jag vill med dig, ditt lilla äckel!

När hon sätter sig grensle över honom har fnissandet i publiken nästan helt upphört. Hon stoppar upp hans kön mellan sina ben och rör sig ryckigt fram och tillbaka.

Till sist flämtar Tova till, rörelserna avstannar och hon reser sig. När hon drar på sig sina byxor snyftar Martti fortfarande.

Det är första gången boken ”Män kan inte våldtas” sätts upp på en scen. För regi och dramatisering står skådespelaren Lo Kauppi. På frågan varför hon ville göra teater av romanen hänvisar hon just till Tovas våldtäkt mot Martti.

– Hur ofta får vi, på film eller teater, se en kvinna som kränker en man sexuellt? När Jörn Donner gjorde film av boken 1978 så tog han bort scenen där hon våldtar honom. Det är som om vi inte klarar av att se det.

Nej, medan våldtäktsscener mot kvinnor är en schablon – enligt sexualhistorikern Joanna Bourke innehåller var åttonde Hollywoodfilm en kvinna som våldtas – är det påfallande sällan man ser en man utsättas på samma sätt. Om det sker är det inte sällan avsett att ge skratt. De flesta filmskapare skulle nog inte slänga in en våldtagen kvinna i handlingen för en komisk effekt, men så används ofta våldtäkter mot män. Detta gäller inte minst de oräkneliga skämten om fängelsevåldtäkter.

Och om skildringarna av manliga offer är få, så är de av kvinnliga förövare färre.

– Vi har sett kvinnor bli våldtagna till förbannelse, vi reagerar inte på det längre. Men när vi får se en man bli våldtagen så händer det något. Därför tycker jag att just den här våldtäktsscenen behövs. Jag tror att sexuellt utnyttjande har mer med makt och privilegier att göra, än att män skulle ha någon sorts ondska i sig som kvinnor inte har, säger Lo Kauppi.

I pjäsen har hon förlagt berättelsen till

nutid. Till skillnad från när boken skrevs kan en man i dag juridiskt sett våldtas. Men när polisen anländer vägrar Martti erkänna vad han utsatts för. Det blir ingen polisanmälan. Poliserna kör Tova till psykakuten.

I boken ”Gärningsmannen är en kvinna” analyserar journalisterna Suzanne Kordon och Anna Wetterqvist kvinnors kriminalitet. Det vanligaste sättet att se på en kvinnlig brottsling, skriver de, är att betrakta henne som ett offer.

Ett annat sätt är att inte ens betrakta henne som en kvinna. Mithu M Sanyal tar upp korpralen Lyndie England, som blev världsberömd genom avslöjandena om övergrepp på Abu Ghurayb-fängelset i Bagdad. På fotografier syntes England släpa en naken fänge i koppel och tvinga en annan att onanera. I rapporteringen beskrevs hon återkommande som ”pojkflicka” och en otypisk ”dam”.

Det offentliga samtalet om sexualbrott utgår ofta från könsschabloner som annars anses förlegade, menar Mithu M Sanyal.

– I allmänhet talar vi i dag om kön på ett mer flexibelt sätt. Vi slänger oss inte längre med att män är aktiva och kvinnor passiva, eller utgår från att alla människor är heterosexuella cis-personer. När det gäller våldtäkt accepterar vi dock sådana stereotyper. Jag är jätteglad över metoo-rörelsen, men de flesta artiklar som skrivits om den reproducerar ett sexistiskt språk om ruttna män och dygdiga kvinnor.

I sin bok spårar hon detta till historiska idéer om den manliga sexualiteten som destruktiv och i behov av att tyglas, och den kvinnliga som ömtålig och i behov av skydd. Från Aristoteles påståenden om mannens inre falliska eld, via den medeltida synen att en kvinnas heder bor i hennes kropp, till sociologen Adriaan Bonger som menade att överdriven passion hos män resulterar i övergrepp men hos kvinnor i ”mentalt förfall”.

Mithu M Sanyal tycker att samma ideal till stor del återspeglas även i dagens dejtingkultur.

– Om du läser en självhjälpsbok för kvinnor så säger den fortfarande att du ska spela svårfångad, aldrig ta första steget och vänta tre dagar innan du ringer tillbaka.

Som feminist född på 1970-talet blev hon som ung skolad i att våldtäkt är en förlängning av mäns strukturella förtryck. Den definitiva metaforen för – och konsekvensen av – patriarkatet. Numera anser Mithu M Sanyal att det är en förenklad bild.

– Ja, våldtäkt kan handla om makt. Det finns forskning som visar att ju mer hierarkiskt ett samhälle eller system är, desto fler våldtäkter sker där. Men det är en missuppfattning att våldtäktsmän generellt är de som befinner högst i hierarkin. Den genomsnittlige förövaren är snarare en person som själv upplever sig maktlös.

Stefan Sjöström är professor i socialt arbete vid Uppsala universitet och håller tillsammans med etnologen Jens Lindberg på med en studie om hur svensk polis bemöter våldtagna män. De har gjort intervjuer med män som anmält att de blivit våldtagna, antingen av en man eller en kvinna, och med poliser som utrett sådana fall.

De preliminära resultaten tyder på flera likheter med kvinnliga offers erfarenheter. Till exempel var det bara ett av de undersökta fallen som ledde till en fällande dom.

– Man placerar ofta in sådant här i ett könsmaktsperspektiv, att de problem som finns kring våldtäkt förklaras av mäns strukturella överordning. Men det är inte särskilt väl undersökt. Om polisen inte är tillräckligt

bra på att utreda våldtäkter, så behöver det inte nödvändigtvis betyda att de diskriminerar kvinnor, säger Stefan Sjöström.

I ett fall från Vänersborgs tingsrätt 2015 åtalades en 36-årig kvinna för att ha utsatt en kille i övre tonåren. Domen innehåller flera ingredienser som brukar förknippas med rättsprocesser kring våldtäkt mot kvinnor.

36-åringen var inneboende hos offrets familj, och när föräldrarna var bortresta bad

hon honom klia hennes rygg. Därefter lade hon lade hans hand på sitt bröst och tog på hans kön. Tonåringen sade senare i förhör att han blev rädd och knappt kunde röra sig. Minst tre gånger uttryckte han att han inte ville, men hon skrattade och fortsatte. När hon tog fram hans penis ur kalsongerna var den hård. Enligt hans vittnesmål förde hon sedan in den mellan sina ben.

Kvinnan medgav onanin och att han hade

sagt ”det räcker”, men menade att hon ändå trott att han ville. Hon förnekade att hon hade försökt ha samlag med honom.

Tingsrätten konstaterade att detta därmed inte kunde styrkas, att pojken kände kvinnan sedan tidigare, att han faktiskt gått med på att klia henne och ligga i sked, samt att han endast varit iklädd kalsonger och t-shirt. ”Mot bakgrund av dessa omständigheter har [hennes] agerande, att lägga målsägandens hand på sitt bröst och onanera åt honom, inte varit sådant att det kunde förväntas kränka målsägandens sexuella integritet.” Kvinnan friades.

Det är kväll i ett mötesrum på Svenska Dagbladets redaktion och ljusen från passerande bilar på Kungsbron slår in genom fönstren. Rickard väger på en kontorsstol. I dag är han 27, har tredagarsskäggstubb, jobbar med it. Det har gått sju år sedan natten i skärgården då han vaknade upp med Johanna ovanpå sig.

– Det värsta är nog att inte bli trodd. Att säga till någon ”det här hände mig” och få svaret ”du hittar på”. Det är väl den reaktionen jag är mest rädd för.

Han berättar om de första sekunderna. Hur han såg henne och insåg vad hon gjorde. Hur han visste direkt att han inte ville, sade ”vad gör du?” och puttade bort henne.

”Det tog nog en vecka innan jag sa till mig själv att ’det där var en våldtäkt.’”

På morgonen nämnde ingen av dem det som hänt.

– Det tog nog en vecka innan jag sa till mig själv att ”det där var en våldtäkt”. Jag vet inte varför, jag vaknade ju av att hon försökte ha sex med mig. Eller, att hon hade börjat ha sex med mig. Utan mitt medgivande. Det finns inte så många andra sätt att beskriva det på.

Rickard övervägde aldrig att polisanmäla. Han säger att det nog inte hade gått att få en fällande dom och att han ändå inte var särskilt arg.

– Och det hade gjort det jobbigare för mig också. Fler människor hade vetat om det, pratat om det, haft åsikter. Best case scenario är väl att de skulle tycka synd om mig, men det har jag ju ingen glädje av. Jag tyckte aldrig riktigt synd om mig själv. Det var ingen annan som gjorde det, och det är ingen vits att sitta och vara ledsen i sin ensamhet.

Har du pratat med någon terapeut eller psykolog om det här?

– Nej, jag är ganska pragmatisk av mig. Jag tänkte mest: ”Jaha, det här hände. Jag bestämmer själv hur mycket det påverkar mig.” Så länge inte alla andra vet är det ju rätt enkelt att gå vidare.

Likande resonemang återkommer i flera av de fall där män berättar offentligt om övergrepp.

Ett exempel är journalisten Erik Hörstadius, som har vittnat om hur han vaknade på en fest av att en kvinna hade sex med honom. I en intervju säger han att det inträffade ”i juridisk mening” var våldtäkt, men menar att han inte fick några men och inte ser sig som ett offer.

Ett annat är psykologen Calle Brunell, som i den aktuella boken ”Man – i ljuset av #metoo” beskriver hur han som 22-årig liftare blev utsatt av en lastbilschaufför. Mannen kysste hans hals, tryckte sitt kön mot honom, stoppade ner händerna i hans byxor och fortsatte trots att han sade ”nej” och ”sluta”. Enligt lagen var det säkert sexuellt ofredande, skriver Brunell. Ändå tycker han att det känns befängt: ”För att någon ska göra sig skyldig till sexuellt ofredande måste offret känna sig kränkt, alltså ofredat. Men jag kände mig inte kränkt”.

Hur ska man förstå det här? Vågar män inte erkänna vad de har varit med om? Eller påverkas de helt enkelt inte lika mycket?

De flesta män som tvingas att penetrera en kvinna drabbas sannolikt inte av den sorts brutala våld som kan ingå när en man våldtar. När det gäller relationsvåld säger forskningen också att kvinnors misshandel mot män generellt sett är mindre grov och leder till färre allvarliga konsekvenser för de drabbade än mäns våld mot kvinnor. Självfallet skulle motsvarande kunna gälla sexualbrott.

Att växa upp som flicka är att tidigt få lära sig regler – prata inte med okända män, bär nyckelknippan i handen, se dig om när du går från bussen – med utgångspunkt i en rädsla för sexuellt våld. Hotet om våldtäkt, det värsta brottet, brottet som sägs ta ifrån dig en del av dig själv, förutsätts vara ständigt närvarande.

De utsatta män och killar jag intervjuar säger att de aldrig tänkt tanken att oroa sig för att bli våldtagna. Kan frånvaron av ett manligt våldtäktsnarrativ – av skräck för det

stora traumat – rentav göra det enklare för vissa utsatta män?

Absolut, säger Mithu M Sanyal. Samtidigt, menar hon, är just uppfattningen att manliga offer inte får allvarliga men ännu en av de manliga våldtäktsmyterna.

Forskningen ger inte heller stöd för att män som våldtas skulle vara befriade från trauma. Flera undersökningar har visat att manliga övergreppsoffer i hög utsträckning lider av depression, självskadebeteenden, självmordstankar och PTSD. I den tidigare nämnda studien från NCK påvisades allra högst förekomst av PTSD just bland män som blivit utsatta för allvarligt sexuellt våld som vuxna.

Och drabbade mäns mående kan försämrats ytterligare av att de inte blir tagna på allvar, menar Hans Knutagård.

I ett norskt fall polisanmälde en man i 30-årsåldern en 23-årig kvinna för våldtäkt. De var vänner, han hade somnat på soffan och vaknat av att hon sög av honom. Tingsrätten dömde kvinnan för våldtäkt. Men även för mannen blev följderna allvarliga. Upplevelsen att ha blivit utnyttjad av någon han litade på ledde till självmordstankar och depression. Samtidigt fick han höra kommentarer om att det han varit om inte var något att anmäla. ”Han borde bara ha lutat sig tillbaka och njutit”, kommenterade kvinnans advokat i medierna.

Rickard har mött ganska olika reaktioner när han vågat berätta om sin upplevelse.

– Min nuvarande sambo tog det bra. Annars har de tjejer jag pratat med sagt att jag över-

■ **Fakta | Drabbad? Här kan du få hjälp**

■ **Har du** eller någon du känner blivit utsatt för sexualbrott? Organisationen Hopp, som arbetar mot sexuella övergrepp, har en anonym jourtelefon: 0761-99 93 43, www.hopp.org.

■ **Är du** oroad över din egen sexualitet? Karolinska Universitetssjukhuset har en anonym hjälplinje, Preventell, för den som tappat kontrollen över sin sexualitet, känner oro över sina tankar eller är rädd att göra sig själv eller andra illa. 020-66 77 88, preventell.se.

driver, eller att jag säkert var intresserad egentligen. Mina närmaste killkompisars första reaktion var ”jaha, vadå, hon är ju snygg!” Som att de nästan var glada för min skull. En annan kille försökte high-fiva mig.

För Jonathan blev våldtäkterna början på ett destruktivt mönster. Under hela tonåren fortsatte han att söka kontakt med äldre män. Sexet blev ett sätt döva ångesten och skammen. Ibland fick han betalt. Vissa av mötena innebar nya övergrepp.

– Jag trodde att det var enda sättet någon skulle kunna tycka om mig. Så fast jag var ännu mer urgröpt och söndersliten varje gång jag gick från ett sånt möte så tänkte jag ”jag behöver det igen”.

Först när han kom till Mikamottagningen insåg han att han hade haft vad han kallar ett sexuellt självskadebeteende. Och att ställas inför allt han hade upplevt var svårt. Han gick in i en depression och fick panikångest nästan dagligen. Sommaren 2016 försökte han ta sitt liv genom en överdos av antidepressiva.

– Men i dag mår jag bättre, säger han. Vi sitter vid köksbordet i tvårummaren där han bor med sin pojkvän. Lägenheten är inredd med kitschiga äldre möbler samt gullrankor, dracenor och monsteror på varje ledig yta. Killarna har varit tillsammans i ett och halvt år.

– Jag är glad att den intima kontakten mellan oss faktiskt funkar. Jag hade aldrig trott att det skulle gå.

De senaste åren har han börjat berätta om sina erfarenheter för sin familj och sina vänner. Många har blivit förvånade och chock-

ade, men ingen har ifrågasatt honom. Det har varit förlösande.

Hans Knutagård tycker sig se början till ett uppvaknande kring att våldtäkter kan drabba män. Uppmärksamheten runt exempelvis övergrepp inom katolska kyrkan, eller Patrik Sjöbergs berättelse om hur han blev utnyttjad av sin tränare, har ökat medvetenheten om att åtminstone unga pojkar kan vara sexualbrottsoffer. Hösten 2015 döpte Södersjukhuset i Stockholm om "Akutmottagningen för våldtagna kvinnor" till "Akutmottagningen för våldtagna", för att signalera att man tar emot även patienter som inte identifierar sig som kvinnor.

–Men sjukvården är fortfarande till stor del oförberedd på att se de här männen. Om en man har skärsår eller är deprimerad så borde man fråga "har du blivit utsatt för någonting?" Man ställer den frågan till kvinnliga asylsökande som kommer från krig, men nästan aldrig till män.

Sexualbrottslagstiftningen gör som sagt inte längre skillnad på kvinnor och män. Om två personer har sex och en av dem inte deltar frivilligt så är det våldtäkt, oavsett personernas kön. Åtminstone i teorin. För att sexet ska utgöra våldtäkt krävs ett samlag eller "en annan sexuell handling som med hänsyn till kränkningens art och omständigheterna i övrigt är jämförlig med samlag". Men är det självklart vad som är jämförbart med ett samlag?

En man som onanerar åt en kvinna mot hennes vilja penetrerar till exempel sannolikt vid något tillfälle hennes kön med sina fingrar, vilket gör det till en våldtäkt. En kvinna som onanerar åt en man penetrerar ingenting.

Ta fallet med den 36-åriga kvinnan som gjorde just detta mot en tonåring. Efter tingsrättens friande togs det upp i hovrätten. Där ansåg man att pojkens berättelse var trovärdig. Kvinnan dömdes – men bara för den lindrigaste formen av sexualbrott, sexuellt ofredande, till 7800 kronor i dagsböter.

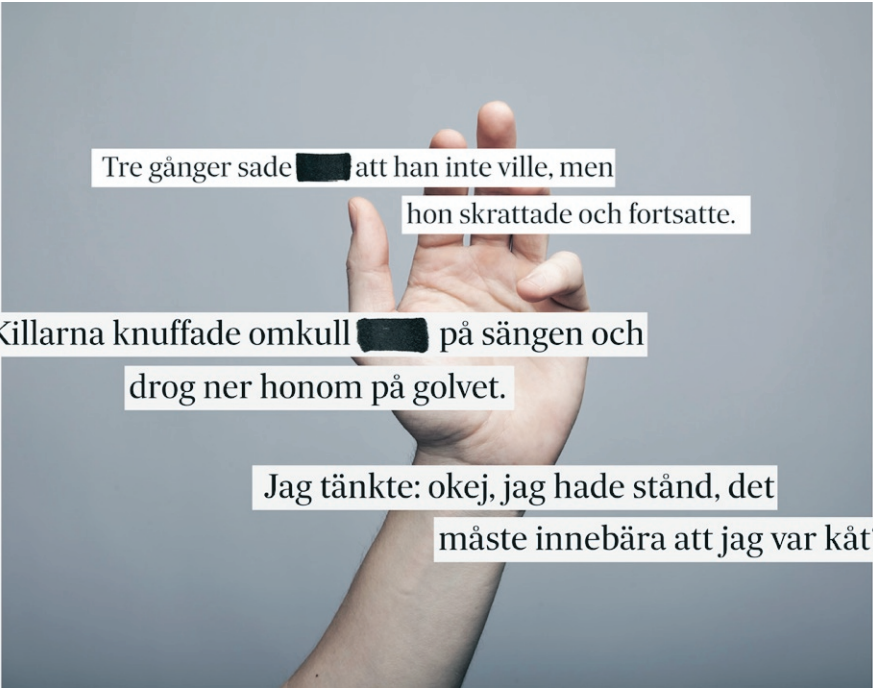
–I USA är det våldtäkt om du utför oralsex på en kvinna mot hennes vilja, eftersom din tunga då *kan* ha penetrerat henne. Om du gör samma sak mot en man är det inte det, eftersom en penis inte kan bli penetrerad. I Sverige är det mer komplicerat, men vad vi klassar som våldtäkt hänger alltid ihop med kulturella värderingar och vår syn på manligt och kvinnligt, säger Mithu M Sanyal.

Rickard berättar att han under #metoo-hösten 2017 kontaktade arrangörerna av en manifestation mot sexuella övergrepp och trakasserier. Han frågade om även män var välkomna att dela med sig av sina historier.

–De svarade att det inte var relevant, att jag inte kunde uppleva en våldtäkt på samma sätt som en tjej kan. Det kanske är sant. Men min tanke var ju egentligen samma som deras, att vi offer inte ska behöva skämmas. I stället blev jag anklagad för att försöka stjäla uppmärksamheten.

Frågan om mäns utsatthet för sexualbrott har använts som slagträ av mansaktivister som anser att samhället präglas av kvinnors förtryck mot män. Den har också lyfts av högernationalister som vill koppla ihop det ökade antalet anmälda våldtäkter mot män med invandring. Så är det inte ganska förstående att diskussionen upplevs som ett sätt att dra fokus från det verkliga problemet? Statistiken säger trots allt att kvinnor utsätts för betydligt fler, och grövre, våldtäkter än vad män gör.

Mithu M Sanyal möter ibland en sådan oro, över att ett synliggörande av manliga offer ska överskugga allt det sexuella våld som män utsätter kvinnor för.

–Jag förstår den oron, länge var det så svårt för kvinnor att bli tagna på allvar i de här frågorna. Men det är också sorgligt. Att vara ett offer är ingen ändlig resurs. Jag har mött många utsatta män vars läkningsprocess försvårats av att allt de har läst om våldtäkt porträtterat dem som förövare, aldrig som offer. För individen är det ju en klen tröst att säga "siffrorna visar att det i första hand är en annan grupp som drabbas".

Dessutom, fortsätter hon, vad visar siffrorna egentligen?

–De grupper som löper störst risk att utsättas för sexuellt våld är inte kvinnor generellt, utan exempelvis flyktingar och transpersoner. Allt beror på vad man har för perspektiv. Under lång tid var 100 procent av alla våldtäktsoffer kvinnor. Sedan ändrade man lagen, och nu utgör män kanske 10 procent. Det enda det egentligen säger är hur vi just nu betraktar en våldtäkt.

Att tala mer om kvinnliga gärningsmän och manliga offer vore bra både för män och kvinnor, menar Lo Kauppi.

–Det finns något stärkande i att också en kvinna kan vara en förövare. Jag uppmuntar såklart ingen till våld, men jag tror att det kan hjälpa kvinnor att tänka "jag är inte bara ett offer". Och män att våga vara ett offer.

När Stefan Sjöström och hans kollega inledde sin studie om hur polisen bemöter manliga våldtäktsoffer antog de att intervjuerna skulle handla mycket om maskulinitet. Merparten av forskningen i ämnet fokuserar på att offren är just män – och huruvida detta på olika sätt gör upplevelsen annorlunda eller värre.

”Det är först och främst som människa man blir kränkt, inte som man.”

–Man har intresserat sig för förövarens kön och den utsattes sexuella läggning. Är det mer förnedrande för en heterosexuell man att bli våldtagen av en annan man? Är det mer skamfyllt att våldtas av en kvinna? Mot den bakgrunden förväntade vi oss att de vi mötte skulle vara ganska upptagna av vad våldtäkterna betydde för dem som män.

I själva verket kopplade männen sällan ihop erfarenheten av våldtäkten med sitt kön.

–Många sade att det här borde uppmärksammas, att fler behöver få veta att våldtäkter mot män sker. Men i övrigt talade de i väldigt liten utsträckning om att det skulle betyda något särskilt att de var män.

Ingen av de killar och män jag själv intervjuar beskriver heller att det de drabbats av har fått dem att tvivla på sin manlighet. Däremot uttrycker både Jonathan och Rickard att de tror att *andra* män skulle göra det.

På samma sätt hade poliserna i studien generellt en uppfattning om att våldtäkt mot män var något extra känsligt. Samtidigt hade de svårt att belägga det med konkreta exempel.

–Jag skulle säga att förväntningen om att detta handlar så mycket om könsidentitet nog har varit alltför betonad i forskningen. Att bli våldtagen är en väldigt negativ upplevelse, men kanske mer på ett allmänmänskligt sätt. Det är först och främst som människa man blir kränkt, inte som man, säger Stefan Sjöström.

Så är alla män nödvändigtvis lika rädda för att vara offer som vi tror – eller är det delvis en förväntan vi lägger på dem?

På kaféet i Borås kommer en servitör fram, säger att det är stängningsdags om tio minuter. Amir nickar.

I augusti 2018 attackerade talibanerna hans födelsestad Ghazni, och luftangreppen slog ut telenätverket. Sedan den dagen, säger han, har han inte pratat med sin mamma. Sin pappa har han inte haft kontakt med på flera år.

–Jag försöker ringa hem men ingen svarar. Jag vet inte vad som har hänt dem.

Han har fått avslag på sin asylansökan. Att ha blivit utsatt för ett brott i Sverige räknas inte som ett asylskäl. När han fyller 18 år kommer han, såvida beslutet inte ändras, att skickas till Afghanistan, dit hans två förövare också utvisats.

–Jag vill inte tänka på vad som kommer att hända då.

Under sina mer än tre år i Sverige har Amir lärt sig flytande svenska. Men när han pratar om händelsen på hvb-hemmet är det med så låg röst att orden ändå är svåra att uppfatta.

–Jag har varit helt borta från livet sedan dess. Jag bara andas, jag lever inte. Jag försöker glömma men det går inte. När jag ska sova på kvällen måste jag sätta på musik, annars kommer det dåliga tankar.

Ur högtalarna hörs schlager. Amir drar upp skjortärmen och visar sin handled. Han berättar att han har skurit sig, att han ett tag funderade på att ta sitt liv. Men han ville inte utsätta sin mamma för det.

Under månaderna efter våldtäkten gick han och pratade med en psykolog inom barn- och ungdomspsykiatri.

–Jag tänkte att det skulle hjälpa mig att bli lugn och släppa de dåliga tankarna, men det hjälpte inte. Det var inte som att prata med mamma.

Vad tror du att hon skulle säga om det som har hänt dig?

–Jag vet faktiskt inte. Jag har ju inte pratat med henne på sex-sju månader och inte träffat henne på över tre år.

Amir slår ner blicken i sin mugg med kallnat kaffe.

–Fast jag hade ändå inte vågat säga något.

Adam Svanell är SvD:s redaktör för reportage och fördjupning. adam.svanell@svd.se

Simon Rehnström är fotopraktikant på SvD från Nordens fotoskola. simon.rehnstrom@svd.se

Rickard, Johanna, Ramin och Ahmet är fingerade namn.